

A MŰSZERIPARI DOKUMENTÁCIÓ ÉS TÁJÉKOZTATÁS FORRÁSAI

Győre Pál-Molnos Lipót

A műszer és műszeripar
jelentősége

A természet erőinek megismeréséért és meghódításáért folyó küzdelemben, a természettudományok és a technika kibontakoztatásában évszázadok óta döntő szerepet játszik a műszer. "Mérni, ami mérhető, és mérhetővé tenni, amit még nem lehet mérni" - tanította a nagy Galilei. Ahol az ember a maga erejétől már nem várhatott többé segítséget, a műszer kiterjesztette az ember érzékelő és ellenőrzőképességének határait, pontosabbá tette megfigyeléseit, és szubjektív hibáktól mentes, objektív adatokat és információkat szolgáltatott a tudomány, a termelés és a gazdálkodás minden ágának, amelyek korszerű fejlesztése nélkülök el sem képzelhető.

A műszer rendkívül fontosságából következik, hogy a műszeripar igen jelentékeny, sokrétű szerepet tölt be a népgazdaságban, és egyre nagyobbak azok a követelmények is, amelyeket hazánkban a tízéves nagyüzemi iparágnak a kutatás és gyártás területén ki kell elégíteni, hogy megfelelhessen a hazai szükséglet és az export növekvő igényeinek.

Népgazdaságunk második ötéves terve - iparunk mintegy 45 %-os növekedése mellett - a műszeripar termelési mennyiségét az 1960. évihez viszonyítva valamivel több mint kétszeresére kívánja növelni, és a termelés minőségét is jelentékeny mértékben emelni óhajtja. Azokat a súlyponti területeket, ahol a KGST-országok között kialakult fejlesztési-gyártási profilmegosztás a termékek előállítását különösen gazdaságossá teszi, és ahol már világviszonylatban is elismerésre tettünk szert, maximálisan fejleszteni akarja, hogy újabb és újabb műszerek egyre inkább elérjék a világszínvonalat.^{1/}

^{1/}Vö. László Aladár: "Iparfejlesztésünk feladatai a műszer-gyártás, az ipari műszerezés és automatizálás terén" "Mérés és Automatika". 1960. p. 355-357; Kolos Richárd: "A Méréstechnikai és Automatizálási Tudományos Egyesület feladatairól" /Uo. 1961, p. 33-36/, Tokodi Pál: "A műszeripar fejlesztési feladata a második ötéves terv során". /Uo. 1961, p. 1-3/.

I. Műszeripari szakirodalmi dokumentumok

A műszer minden más gyártmánynál több szellemi munkát és precízebb, finomabb kivített igényel. Minthogy a sokszor ug-rásszerű méréstechnikai fejlődés következtében egyes műsze-
rek gyorsan elavulnak, fejlesztésük érdekében állandóan ta-
nulmányozni kell a szakirodalmat, és jelentős újításokat kell
megvalósítani: a korszerű műszaki irodalom ismerete elsőren-
dű termelési tényező a műszeriparban. Ezt az irodalmat feltár-
ni, feldolgozni és közölni mindazokkal, akiknek erre szüksé-
gük van, vagy szükségük lehet, ez a műszeripari dokumentáció
feladata.

Nálunk ma még, a legtöbb helyen, a műszaki könyvtáros egye-
dül végzi ezt a munkát. Az ő feladata, hogy gyűjtse, osztá-
lyozza, tárolja a mérés- és műszertechnikára vonatkozó külön-
féle kiadványokat, ismerje azok tartalmát, és felhívja az ol-
vasók figyelmét a szakmai tudásuk, általános és technikai mű-
veltségük szempontjából fontos és a terv teljesítését előmoz-
dító tudományos-műszaki dokumentumokra.

Tájékoztató munkájának ki kell terjednie a különféle elsőd-
leges közlésekre éppúgy, mint a szakirodalom másodlagos for-
rásaira és a műszeripari tájékoztatás intézményeire.

A könyv

A könyv a mérés- és műszertechnikai, automatikai ered-
mények megismerésének egyik legfontosabb forrása: folyóiratok-
ban ismertetik, szóban-írásban referálják, ankéteken megbe-
szélik, az analitikus szakkatalógus számára fejezetekig, az
egyes műszerekig feltárják. Aki keresi, megtalálja a nekivaló
szakmunkát. A jó műszertechnikai szakkönyv teljes összefogla-
lása a tárgyára vonatkozó, korszerű szakismereteknek, a kap-
csolatos elméleti, tervezési, technológiai, gyártási problé-
máknak, és a közölt irodalom segítségével a részletkutatásra
is utbaigazítást ad.

A szakfolyó- iratok

A kutatás legújabb eredményeit a műszeripar te-
rületén is a szakfolyóiratok tartalmazzák. Ez magyarázza, hogy
ma egyesek, világszerte, nagyobb jelentőséget tulajdonítanak
a folyóiratoknak, mint a könyveknek: minden kutató siet köz-
zétenni az elért eredményeket valamelyik szakfolyóiratban,
hogy biztosítsa az elsőégi jogot, a prioritást /az ilyen köz-

leményekről néha előzetes lenyomatokat, "preprinteket" és utánnymásokat, "reprinteket" vagy különnyomatokat készítenek másodlagos terjesztés céljából/.

Minden, fejlett műszeriparral rendelkező országnak van mérés- és műszertechnikai automatikai szakfolyóirata. A szocialista államokban megjelenőknek határozottabb a profiluk, erősebben szakosítottak, a tőkés országok műszerfolyóirataiban üzleti jellegük következtében sok a hirdetés, a reklám, és kevesebb a lényegbevágó, gyakorlatilag felhasználható tájékoztatás. /A legfontosabb műszertechnikai és automatikai folyóiratok válogatott tanulmányait a Műszeripari Kutató Intézet referáló brigádja rendszeresen ismerteti az OMK "Fizika, Mérés- és Műszertechnika, Automatika" c. műszaki lapszemléjében./

Kutatási jelentések

A műszerkutatással foglalkozó akadémiai és egyetemi kutatóintézetekben, valamint a szakminisztériumok felügyelete alatt működő ipari kutatóintézetekben és -laboratóriumokban országos terv szerint végzett kutatások és kísérletek eredményeit a kutatási jelentések foglalják magukban. Az ilyen jelentéseket egyes kutatóintézetek időszakos kiadványaikban részben közzé is teszik /pl.: az MTA Központi Fizikai Kutató Intézetének Közleményei; Távközlési Kutató Intézet Közleményei; Fémipari Kutató Intézet Közleményei; Bányászati Kutató Intézet Közleményei; Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Közleményei stb./. Ez a szokás azonban, sajnos, még nem általános. A kutatóintézeti jelentések nagyrészt nálunk ma még zárt anyagként kezelik, feloldásuk sok esetben indokolatlanul hosszú ideig késik. A fokozatos bibliográfiai regisztrálásuk és dokumentációs feltárásuk, valamint a külföldön beszerezhető műszaki reportok tervszerű gyűjtése érdekében tett javaslat ügyében, amelyet a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója az elmúlt év végén teljes egészében közölt^{2/}, még nem történt országos intézkedés. Az eredményes kezdeményezés azonban már több helyen megindult. Az első annotált kutatási jegyzékeket a "Kohó- és Gépipari Szakirodalmi Tájékoztató" /1960.5.sz./ közölte. Közülük több közelről érinti a műszeripart is. Az újonnan beérkező kutatási jelentéseket a "Tájékoztató" tartalmi összefoglalásban ismerteti.

^{2/} Dr. Győre Pál: A kutatási jelentések dokumentációja /Javaslatok a kutatási jelentések dokumentációjának megszervezésére/. MKT. 1960. 5.sz. p. 27-41.

Nemzetközi kongresszu- sok

A mérés- és műszertechnikai nemzetközi kongresszusok a baráti államokkal való tudományos és gazdasági együttműködés elmélyítését és a szélesebbkörű nemzetközi kapcsolatok megteremtését szolgálják. Módot adnak a szaktudomány valamennyi aktuális ágának áttekintésére, a problémák megvitatására. Az ezekkel kapcsolatos műszerkiállításokon, amelyeken a világ jelentősebb műszergyárai legkiemelkedőbb termékeikkel vesznek részt, áttekintést nyújtanak az egyes országok termeléséről, a műszeripar nemzetközi helyzetéről, a fontosabb műszertípusokról, és bemutatják a legújabb modelleket is.

A kongresszusi előadásokat tartalmazó kötetek, a kiállításokra vonatkozó katalógusok, műszerleírások, illusztrált gyártmányjegyzékek, a kiállított könyvek tématerületenként tagolt jegyzékei minden kutató és tervező mérnök számára hasznosak. A Nemzetközi Automatikai Szövetség Moszkvában rendezett első világkongresszusának /IFAC, 1960/, valamint a Szovjetunióval és a baráti országokkal együttműködve, magyar részről kezdeményezett és Budapesten tartott Nemzetközi Méréstechnikai Konferenciának /IMEKO, 1959/ kiadványai /"Acta Imeko", Bp. I-V kötet, 1960/, a félszázados multa visszatekintő Budapesti Ipari Vásárok évi katalógusai /1961/ és az 1960-ban Budapesten tartott Nemzetközi Mezőgazdasági Műszerkiállítás gazdagon illusztrált utmutatója a magyar műszeripar szempontjából különlegesen fontos dokumentumok. Hasonlóan széles kitékintést nyújtanak a világ legfrissebb műszertermelésére pl. a Stockholmban 3-4 évenként összeülő "International Measurements Conference", a jólismert INTERKAMA /Nemzetközi Kongresszus Műszer- és Automatikai Kiállítás, Düsseldorf, 1960/, azACHEMA /Frankfurt/M, 1961/ és DECHEMA /München, 1961/ nemzetközi kémiai kongresszusai és műszer kiállításai, a párizsi Nemzetközi Műszer- és Automatikai Kiállítás /MESUCORA, 1961/, az angol "Physical Society" által évenként Londonban rendezett műszerbemutatók vagy az "Instruments, Electronics and Automation" ipari seregszemléjének kiadványai. Ezek javarésze az Iparág könyvtáraiban is megtalálható és kölcsönözhető. /A nemzeti és nemzetközi kongresszusok, konferenciák és kiállítások naptárát rendszeresen közli a "Mérés és Automatika", a "Regelungstechnik", a "Zeitschrift für Messen, Steuern und Regeln" stb; legteljesebben a "Journal of the British Institution of Radio Engineers"/.

Tanulmányuti jelentések

A külföldi kongresszusokról, tanulmányutakról

Győre P.-Molnos L.: A műszeripari dokumentáció

hazatérők beszámoló jelentéseiben foglalt tapasztalatokat ma már nemcsak az egyes intézetek és a kiküldő, országos hatóságok használják fel, de hozzáférhetők a dokumentációs feldolgozás és kutatás számára is. A KGM nemzetközi kapcsolatok osztálya 1956 elején a műszaki dokumentációs csoport közreműködésével megjelentette a "Baráti államokból kapott dokumentációk szakkatalógusát" /255 p/, amely 1955-ig a tanulmányutak beszámoló jelentéseinek jegyzékét is magában foglalja. Az 1956-1959-ben tett külföldi tanulmányutak jelentéseiről a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalat /KGM Alközpont/ által 1959 őszén kiadott "Külföldi tanulmányutakról szóló jelentések szakkatalógusa" /37 p/ tájékoztató. Az ismertetett jelentések megtalálhatók az Alközpont könyvtárában.

Az újonnan beérkező jelentéseket a havonta megjelenő "KGM Szakirodalmi Tájékoztató" ismerteti.

Disszertációk

A műszaki tudományok területén a kandidátusi és doktori értekezések általában nagyobb arányú tudományos kutatást tételeznek fel, és gyakran fontos gyakorlati eredményekhez vezetnek. Különösen áll ez a Szovjetunióra és a szocialista államokra, ahol a tudósképzés az "aspirantúra" rendszerére épül. Több külföldi mérés- és műszertechnikai szakfolyóirat rendszeresen ismerteti az országukban megvédett és a szakirodalomban elismert fontosabb disszertációkat. Ezeket a nemzeti és nemzetközi szakbibliográfiák is nyilván tartják. A Magyarországon megvédett disszertációk ismertetése megtalálható az Akadémia kiadványában, a Magyar Tudományban.

KGST és egyéb nemzetközi dokumtumok

A KGST országok keretében évenként megismétlődő szaktanácskozások eredményeiről, a fejlesztési és gyártási profilmegállapodásokról a műszaki sajtó és a szakfolyóiratok részletesen beszámolnak. A nemzetközi megállapodáson alapuló cseredokumentumok, műszaki leírások a profilok szerinti iparigazgatóságok rendelkezésére állanak. A KGST országai között kialakulóban van a műszaki dokumentációs anyag ki cserélése és a dokumentációs feltárásban való együttműködés is, oly módon, hogy a feltáró munkát megosztják az egyes országok között, és az így elkészült anyagot az együttműködésben résztvevő országok dokumentációs szolgálatuk részére fordítás útján hasznosítják. A magyar műszeripar műszaki-gazdasági vonatkozású kérdéseiről, nemzetközi kapcsolatairól, a szakmai kivitel és behozatal alakulásáról a Központi Statisztika

ti kái Hivatal által kiadott "Évkönyvek" és "Zsebkönyvek", valamint a külkereskedelmi szervek: a "METRIMPEX", "ELEKTRO-IMPEX" stb. és a Magyar Kereskedelmi Kamara kiadványai tájékoztatnak. Fontos kiadvány a: "Külkereskedelmi Évkönyv" 1938, 1949-1958. Bp. Központi Statisztikai Hivatal, 1960. 360 p. Hivatalos használatra.

Ujitások

Az ujitási tapasztalatcserét tárcaközi és nemzetközi szinten az Országos Találmányi Hivatal szervezi, az ujitások terjesztését, lendületének megtartását, növekedését hivatalos kiadványa, a kéthetenként megjelenő "Ujitók Lapja" biztosítja /XIII. évf., többszázazetes példányszám/. A szakminisztériumok területén központi információs szerv, illetve iparigazgatóságok bonyolítják le a tapasztalatcserét.

Az ujitásoknak szakmák szerint történő, széleskörű ismertetése és propagálása népgazdaságunk elsőrendű érdeke.

A kohó- és gépiparban a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalat tapasztalatcsere-füzeteket ad ki védőborítékba foglalva. Az első sorozat a kohászat, öntés, hidegalakítás, forgácsolás, felületkezelés, szerszámok és készülékek területén bevezetett ujitásokat ismerteti, 1-4 oldalas rölapokon, ábrákkal, alkalmazásra teljesen kész fogalmazásban. Már ezek között is több olyan ujitás van, amely a műszer prototípusok technikai kivitelezésében és gyártástechnológiájában komoly figyelmet érdemel. Sor kerül a műszeriparban megvalósított ujitások összegyűjtésére és kiadására is.

Az ujitásoknak és az egyes technológiákban alkalmazott, a termelés növekedését és az önköltség csökkentését eredményező kisebb-nagyobb módosításoknak a szakmai körökkel való minél teljesebb megismertetését szolgálják az "Európai Gazdasági Együttműködés Szervezeté"-nek /OEEC/ havi kiadványai, a "European Technical Digests" /VI.évf., német, francia, olasz, török stb. nyelven is/. Egy-egy füzet kb. 1000 külföldi folyóiratból válogat, és 70-80 teljes értékű tájékoztatót ad a szükséges ábrákkal.

Szabadalmak, találmányok

Ismeretes, hogy az ujitás akkor szabadalmazható, ha haladást jelent, új, iparilag értékesíthető, tehát találmánynak tekinthető. A találmány szabadalmaztatásra történő bejelentése /Országos Találmányi Hivatal/ és a költséges mintadarab elkészítése előtt célszerű elővizsgálatot végez-

Győre P.-Molnos L.: A műszeripari dokumentáció

ni az OMK-nak az országban egyedül álló hatalmas szabadalmi tárában - /a több mint 5 millió szabadalmi leírás havonta 10-12 ezer egységgel gyarapszik/.

Irodalomkutatásai során az OMK adott esetben, a témától függően a szabadalmakat is felhasználja.

A szabadalmi leírások ilyen feltárása jelentékeny hasznot hozhat a népgazdaságnak. Egy-egy nem védett szabadalomnak helyi alkalmazása is jelentős korszerűsítést, önköltségcsökkentést, munkatermelékenység-emelést jelenthet.

Külföldi szabadalmak

Az újonnan érkező külföldi /köztük számos műszeripari vonatkozású/ szabadalmak közül az NSZK és USA szabadalmi leírásokat a "Licencia" Találmányokat Értékesítő Vállalat címfordítás formájában rendszeresen dokumentálja, és a szakozott cimanyagot szabadalmi osztályok szerint elkülönítve, havonta sokszorosítja, és "Kiadási Szolgálat" útján az arra igényt tartó vállalatnak megküldi a profiljába tartozó anyagot /havonta kb 100 p/.

A külföldi szabadalmak rendszeres nyilvántartása terén, a Licencián kívül számba jön még az Egyesült Izzó Találmányi Osztály is, amely az általa kiadott "Szabadalmi Kivonatok" c. szemlében a vállalat körébe vágó, legújabb külföldi szabadalmi leírásokból magyar nyelvű kivonatokat közöl, megfelelő válogatással.

A külföldi szabadalmakat a Licencia útján lehet megrendelni. Meghatározott témára vonatkozó újdonságkutatást itthon és külföldön a Danubia Szabadalmi Iroda végez.

Az újításokra, találmányokra /szabadalmakra/ vonatkozóan alapvető tájékoztatást nyújtanak:

Kézikönyv az újításokról és találmányokról. Bp. Közgazd.K. 1958. 220 p.

Ujítók Lapja. Az OTH hivatalos lapja. 1961. /XIII. évf. 24x. Szabadalmi Közlöny és Központi Védjegy-Értesítő. Az OTH hivatalos lapja, 1961./66. évf. 12x.

Szabadalmi Tájékoztató. Szerkeszti az OTH Tapasztalatossere és Műszaki Fejlesztési-Osztály, kiadja az OTH.1960.I. évf. Betűrendes szabadalmi tárgymutató. Bp. Tervgazd. K. 1953. 367. p. Szakmai osztálymutató a szabadalmakat kiértékesítő szolgálat céljára. Bp. Licencia, 1954. 82 p.

Szabványok

A nagyüzemi ipari termelésre való áttérés, a gazdaságosság elvének szigorú érvényesítése, a méretkoordináció általános követelménye, a gépesítés számára szükséges pontos előgyártmányok, univerzális jellegű szerszámok és mérőműszerek kialakítása, valamint a különböző alkatrészek kicserélhetősége /"építőszekrény"/, megkövetelik az ipari termékek tipizálását és szabványosítását. A szabványosítási problémákkal való foglalkozás általában nem a műszaki könyvtáros kötelessége. De a szabványosítás fontosságáról, a vele kapcsolatos feladatok sokrétűségéről neki is tájékozottnak kell lennie, hogy a "szabványosok" gyakran bonyolult kéréseinek eleget tudjon tenni. Az ő feladata, hogy a szabványokra vonatkozóan felvilágosítást tudjon adni, hogy közöztesse a "Szabványügyi Közlemények"-et, beszerezze /előrendeléssel/ a hirdetett új szabványokat, megkérje a Szabványboltból a szükségessé vált, korábbi országos és iparági szabványokat, és azokat a párhuzamos rendelkezések elkerülése végett megfelelő módon nyilvántartsa. Ha a vállalatnál nincs szabványügyi megbízott /csoport/, két példányban való beszerzés útján neki kell gondoskodnia arról, hogy műszaki könyvtárában legyen egy ki nem kölcsönözhető, teljes gyűjtemény, azokból a szabványokból, amelyekre a tervező, konstrukciós, technológiai, minőség-ellenőrző és más részlegeknek, vagy egyes dolgozóknak, szükségük lehet. E törekvésehez nagy segítséget nyújthat a Magyar Szabványügyi Hivatal által kiadott szakmai szabványgyűjtemények beszerzése.

Gyakran előfordul, hogy az országos vagy iparági szabványok ismeretén kívül, a Szovjetunióból vagy a szocialista országokból származó termékekkel történő egyeztetés során szükség van a szovjet /GOSZT/ vagy a KGST-országok szabványainak ismeretére is. Az ilyen és a többi országokban érvényben lévő országos szabványok megtalálhatók a Szabványügyi Hivatal Szabványtárában, és onnan ki is kölcsönözhetők.

Ott, ahol a szükség indokolja, célszerű lehet egyes külföldi országok teljes szabványjegyzékének főként a GOSZT- és DIN-jegyzékeknek beszerzése.

Fontosabb kiadványok:

Magyar Szabványügyi Hivatal: "A Magyar Népköztársasági Országos Szabványok Teljes Jegyzéke", 1959. Bp. Közgazd. 1959. 756 p. /szakrendi jegyzék, számszerű betűrendes mutató/. Az 1960-as kiadás elfogyott, az 1961-es előkészületben van.

"Híradástechnikai szakmai szabványok jegyzéke". Összeállí-

totta HIKI Szabványcsoport. Bp. 1960. 14 p.
KERTES Róbert és ZIEGLER Vilmos: "A szabványok dokumentációja".
Bp. Közgazd.K. 1956. 117 p. /MSzH, Szabv.ügyintézők tanf./
SzSzSzR: Ukazatel' goszudarsztvennüh sztandartov 1959 /po
szosztójaniju na 1/1 1959 g/. Izdanie oficial'noe. Moszkva,
1959. 520 p. /szakrendi jegyzék, számrendi és betűrendes mu-
tató/. Deutscher Normenausschuss /DNA/: "DIN Normblatt-Ver-
zeichnis 1960". Berlin, Köln, Beuth-Vertrieb GmbH, 1960.

Az NDK-ban és NSZK-ban közös DIN szabványok helyett az
NDK-ban egyes esetekben szovjet szabványt használnak. A
külföldi szabványok jegyzéke megtalálható a Magyar Szabvány-
ügyi Hivatal könyvtárában.

Vállalati irodalom

A műszeripari dokumentáció szempontjából elsősor-
ban fontos információforrás a hazai és külföldi vállalati
irodalom. A gyártmányismertető prospektusok és műszerkataló-
gusok, a legújabb típusú modellek működési leírásai olyan
műszaki adatokat tartalmazhatnak, amelyek sehol máshol nem
találhatók, és elavultakká tehetik a legfrissebb folyóira-
tokat és könyveket is.

Az iparági kutatóintézeteknek és vállalatoknak fontos
érdeklük, hogy rendszeresen beszerezzék a rokon vállalatok
anyag-, alkatrész- és műszerkatalógusait, és tanácsos, hogy
a Műszeripari Igazgatóság közvetítésével vagy a külkereske-
delmi szervek útján /Metrimpez, Elektroimpex stb./ rendszer-
esen gyűjtsék az őket érdeklő külföldi prospektusanyagot
is. Ilyen anyagot esetenként eddig is kaptak a fentiektől,
a külföldi vásárok, kongresszusok, kiállítások látogatóitól
és a Budapesti Ipari Vásár külföldi kiállítóitól. A "BIV
Cimtar" ötnyelvű, több száz oldalas vásári katalógusa és a
könnyen megszerezhető mintapéldányok megadják a szükséges
eligazítást a tervszerű gyűjtéshez.

3/ A gyártmányleírások könyvtári feldolgozására ld.: L. Mes-
terházi-Nagy Márta: "Vállalati irodalom a műszaki könyv-
tárakban", MKT, 1958. 2.sz. p. 22-27; 3. sz. p. 21-29. -
Molnos Lipót: "A vállalati irodalom a Műszeripari Kutató
Intézet Könyvtárában", MKT, 1959. 1. sz. p. 26-30. -
B/ alás/ S/ ándor/: "Prospektus-gyűjtemények szervezése"
/a Machine Designe ilyen tárgyú cikkének ismertetése/. MKT,
1961. 2.sz. p. 104-105. - Balázs Sándor-Szaboloska Ferenc:
"A nem hagyományos dokumentumfajták kezelése és szerepe
a műszaki könyvtárakban". Magyar Könyvszemle, 1961. 2. sz.
p. 185-186.

Fordítások

Műszaki könyvtáraink fordításállománya rohamosan nő. Míg a könyvek és folyóiratok évi gyarapodása 10,7 %⁴, illetve 11,9 %, a fordítások és fordításmásolatok darabszáma 16,5 %-kal, oldalszáma pedig 40 %-kal emelkedik évenként. 1959-ben az OMK 213 ezer oldal fordítást és fordításmásolatot készített a két év előtti 127 ezer oldallal szemben; a KGM területén 13 980 új fordítás készült, így a 70 500 darabból álló fordításgyűjtemény egy év alatt 19,8 %-kal gyarapodott.^{4/}

A fordítások számának és terjedelmének ilyen nagymérvű növekedése azt bizonyítja, hogy a legutóbbi évek folyamán jelentékenyen előbbre jutottunk annak felismerésében, hogy a termelés mennyiségi és minőségi fejlesztéséhez nélkülözhetetlen a külföldi, iparilag fejlett országokban elért eredmények ismerete és felhasználása. Sajnos, a műszaki termelési könyvtári hálózathoz tartozó 903 könyvtár közül csak 350 gyűjti rendszeresen a beérkező fordításokat. A legtöbb helyen megelégednek azzal, hogy a fordítást kikölcsönzik az igénylőnek, de a "körözésbe" nem teszik be, a felhasználótól évszámra nem kéri vissza. A fordítások könyvtári nyilvántartására feltétlenül szükség van széles körben való felhasználásuk érdekében. Ezért címléírást kell készíteni róluk legalább két példányban, a szakrendi és szerzői- vagy folyóirati-betűrendes fordítás-katalógus részére. Ahol ez indokolt, a fordítást /fordításmásolatot/ két példányban kell megrendelni, hogy azt minden érdeklődő megismerhesse, és kikölcsönözhesse.

II. A műszeripari szakirodalmi tájékoztatás másodlagos forrásai

Szakenciklopédiák vagy
szaklexikonok

A gépipari szakismeretek teljes összefoglalása az oroszról fordított 12 kötetes "Gépipari Enciklopédia" /Nehézipari Kiadó, 1952/. Magyar kiegészítésével hazai lexi-

^{4/}Vö. Szabolcska Ferenc: "A magyar műszaki könyvtárak munkája és jövő feladatai". Az OMK Évkönyve 1959. p. 51-100. A tanulmány gazdag adatait a továbbiakban is többször felhasználjuk.

kont pótol a németből fordított Römp: "Vegyészeti lexikon" /1-3.k./. Nagyobb szakkönyvtárakban rendszerint megtalálható az angol nyelvű kis műszaki lexikon: "Van Nostrand's scientific encyclopedia" /3.ed.Van Nostrand, 1959. 1839 p./, a C.Rint szerkesztésében megjelent négy kötetes "Lexikon der Hochfrequenz-, Nachrichten- und Elektrotechnik" /Berlin, Verlag Technik, München, Verlag Porta, 1957-1959/, esetleg a 15 kötetből álló "Encyclopedia of science and technology" /London, McGraw, 1960. 9300 p./.

Kereskedelmi,
ipari címtárak,
évkönyvek

Az intézeti, vállalati könyvtárhoz nemcsak a műszakiak fordulnak tájékoztatásért, de az adminisztratív ügyintézők, anyagbeszerzők, beruházók is igénylik segítségét. Minél nagyobb egy vállalat, annál több más vállalattal áll összeköttetésben, vár tőlük vagy nyújt számukra valamit, tudni akarja telephelyeik címét és adottságait, ismerni gyártmányaik jegyzékét, megállapítani, hogy valamit kik gyártanak, milyen kapacitással, mekkora választékban. A sokféle, gyakran rendkívül fontos, tudakozódással, rendeléssel, eladással kapcsolatos és rendszerint gyors tájékozódást követelő kérdésre legtöbbször azonnal válaszolni kell. Hazai viszonylatban az ilyen kérdésekre feleletet ad a vállalati címtár, országos ipari vásári katalógus, de leginkább: "Magyarország címtára". Ha a Szovjetunióval vagy a KGST-országokkal összefüggésben van szükségünk felvilágosításra, rendelkezésünkre állanak a hivatalos tájékoztató jegyzékek és szakminisztériumi kiadványok. Tökés viszonylatban ott vannak a német nyelvű "Technisches Auskunftsbuch"-ok, az ipari jellegű "Jahrbuch"-ok, angol nyelvterületen az "Instrument encyclopedia", "Handbook of scientific instruments" vagy a fogalommal vált "Buyers' Guide", a "Guide technique" és "Bottin". Néhány ilyen, a könyvtárainkban található példányok alapján kiválasztott mű beszerzése előmozdithatja a világméretű szakmai tájékozódást, kezdeményező vezetést, különösen azoknál, akik kiküldetések révén személyesen ismerik a szóba kerülő országokat és az egyes cégek fontosságát a világpiacért folyó versenyben.

Fontosabb műszeripari és kereskedelmi címtárak, évkönyvek:

Frankfurt/M,

Achema Jahrbuch 1961. Frankfurt a/M Bretschneider. 1961. A "Deutsche Gesellschaft für chemisches Apparatewesen" által rendezett évenkénti kongresszus és kiállítás alkalmából kiadott 6-700 oldalas évkönyv. /II.2. Laboratoriums-

Technik. Mess- und Regelungs-Technik, Betriebs-Technik/.

Genf,

Guide des machines, appareils et outils. Geneve, 1951. 1388 p. Francia, német, angol, spanyol, olasz szöveggel.

Milano,

Az olasz szakmai "Buyers Guide" az évente rendezett mérés- és műszertechnikai kiállításokkal kapcsolatban az Automazione e Strumentazione folyóirat őszi melléklete gyanánt jelenik meg. 5. Convegno- Mostra dell'Automazione e Strumentazione Catalogo mostra Guida dei Compratori. Supplement al N 11 -Novembre 1960. XXIV. 248 p.

Paris,

Guide du Controle industriel. Instruments de mesure, équipements de régulation et d'automatisme, machines d'essai, appareillage de laboratoire. 2. édition. Paris, Editions B.P.I. 1960. 477 p.
Guide technique de l'électronique professionnelle et des techniques apparentées. Le Buyers' Guide français. Paris, Les Guides techniques industriels, 1959. I/II. kötet /530+914 p/. Négy nyelvű /francia, angol, német, olasz/ kiadás.
58. Exposition d'instruments et matériel scientifiques 1961. Catalogue. Société Française de Physique. Paris. 300 p.
Bottin international. International business register 1960. Paris, Didot - Bottin, 1959. VIII, 2365 p. /Francia, angol, olasz, német, spanyol szöveggel/.

London,

Handbook of scientific instruments and apparatus 1959 published in connection with 43rd Physical Society exhibition. London, The Physical Society, 1959. 339+83 p.
Instrument manual. United Trade Press, Ltd., /for Instrument Practice/, London, 1960. 742+98 p. /28 fejezet, mindenik után bibliográfia és címtár. Négy főrész: az új angol szabadalmak, műszeripari szervezetek, műszerismertető közlemények, gyártó vállalatok címjegyzéke/.
Communications and Electronics Buyers' Guide. Who's Who and Reference Book, 1958-9 edition. London, Heywood and Co. 518 p.
- BATTEY, E.W.: Instrument encyclopedia. /Instruments- Accessories - Components used and produced in the instrument industry. Buyers' Guide /1959/. London, Herbert Publishing Comp. 1960. 262 p.

British Instruments Directory and Buyers Guide 1960. London, Scientific Instrument Manufacturers' Association and United Science Press Limited 2. kiadás. 635 p.

New York,

Electronics Buyers' Guide and Reference Issue. New York. McGraw-Hill Publication. Electronics. July 20. 1960. Vol. 33. No 29 A. 1124 p. Instruments and Control Systems 1961 Buyers' Guide. Part 2. November 1960. vol. 32. Nr 11. 238 p. /A folyóirat mellékleteként jelenik meg/.

Pittsburgh,

Instruments index. Supplement to Instruments. Pittsburgh, Instruments Publishing Co. Két évenként. 1954-es kiadás 212 p. /Műszerjegyzék és címtár./

Szakkbibliog-
ráfiák

A szakkbibliográfiák-, könyvjegyzékek-, katalógusok a szakirodalmi művek áttekintő felsorolását adják, és egyaránt a keresett könyv gyors megtalálását szolgálják. De ezt a célt más és más módszerrel, különböző eszközökkel érik el.

Az OMK által szerkesztett iparági bibliográfiák sorában közzétett "Mérés- és Műszertechnika" /Bp. Tervgazd.K. 1954. 231 p./ az 1950-től 1954 február végéig megjelent legfontosabb magyar és külföldi könyvek, folyóiratcikkek, valamint a magyarnyelvű fordítások címeit és könyvészeti adatait közli a mérendő mennyiség, a mérési elv, illetve a művek összefoglaló jellege szerinti csoportosításban, tartalmi ismertetéssel, ajánlással, a lelőhely feltüntetésével.

Az OMK bibliográfiai csoportja által összeállított "Híradástechnikai könyvek bibliográfiája és ismertetése" /Szerk. Magyarai Béla. Bp. Műsz.K. 1956. 300 p./ szűkebb speciális tárgykörre vonatkozik, és a híradástechnika területének nagy szakirodalmi anyagából az Országos Műszaki Könyvtár, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, a Vezetékes Híradástechnikai Tanszék Könyvtára, a Távközlési Kutató Intézet és az Egyesült Izzólámpa és Villamossági RT könyvtárának gyakorlatilag legértékesebb bel- és külföldi könyvanyagát /mintegy 2500 könyv és folyóirat/ ismerteti, megfelelő szakcsoportosításban, az 1945-től 1955 június végéig terjedő időszakra

vonatkozóan.

Az emissziós szinképelemzés műszereiről tájékoztat a Mérnöki Továbbképző Intézet alábbi kiadványa:

Kivonatok az emissziós szinképelemzés irodalmából, 1950-1957. 1-2. k. Szerkesztette Török Tibor. Bp. Felsőokt. Jegyzetell. 1961. 1044 p. /M.T.I. 3865./

Szakkatalógusok

Ismeretes, hogy a szakkönyvtárak általában az irodalomról tájékoztat, a szakkatalógus pedig mindig egy könyvtár állományát ismerteti, de azért közeli rokonságban vannak egymással. Ezt példázza a KGM Műszaki Könyvtára által kiadott "Kohó- és gépipari műszaki könyvek szakkatalógusa /1953-1955. évi beszerzések/, Bp. 1956. 440 p. és különösen a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalat Szakkönyvtára, mint könyvtári hálózati Alközpont által megjelentetett "1956-1959-ben beszerzett könyvek szakkatalógusa". /Bp. 1959. 488 p./ Ez utóbbi nemcsak az olvasó és kölcsönző kereső munkáját könnyíti meg, de a korszerű szakirodalomban való tájékozódást is lehetővé teszi. A KGM Könyvtári Hálózati Alközpontban egyelőre a hálózathoz tartozó szakkönyvtárak külföldi folyóiratállományának központi katalógusa készült el, s tájékozódás céljából minden vállalat által igénybe vehető.

Általános és szakosított műszerbibliográfiák

Általános, összefoglaló műszer-bibliográfia külföldön is kevés van. A tudományos munka és gazdasági tevékenység világszerte sokezer műszerfajtát fejlesztett ki, több százezer műszerváltozatot hozott létre. A velük foglalkozó irodalom gyorsan nő, különféle országokban, sokféle nyelven, a legkülönbözőbb kiadványokba elszórva jelenik meg, tudományos vagy gyakorlati értéke egyenlőtlen.

Az első összefoglaló műszerbibliográfia szerkesztésére, tudomásunk szerint, az Amerikai Gépészmérnökök Egyesülete tett kísérletet 1945-ben. A század közepén az USA Szabványügyi Hivatala /NBS/ külön szervezet létesített a tudományos mérésekkel és műszerekkel foglalkozó módszertani és fejlesztési kutatások összefoglalására /Office of Basic Instrumentation, OBI/. Ennek és a hozzá csatlakozó érdekelt intézményeknek gyűjtő, feltáró és bibliográfiai tevékenysége döntően hozzájárult a gyakorlati célokat szolgáló, összefoglaló nagy mű-

Győre P.-Molnos L.: A műszeripari dokumentáció

szerbibliográfia megjelenéséhez, a korszerű műszerdokumentációs módszerek kidolgozásához, alapul szolgált a későbbi, kritikailag megrostált, összefoglaló műszer-szakkibliográfiának, és ösztönzést adott a kisebb, egy-egy műszer-csoportot külön-külön tárgyaló speciális szakkibliográfiák kiadására, amelyek egyre nagyobb szerephez jutnak a műszeripari dokumentációban.^{5/}

Külföldi általános vagy szakosított műszerbibliográfiák /kutatók számára/: Sources of information on instruments. /Pamphlet/ Prepared by the American Society of Mechanical Engineering, Industrial Instruments and Regulators Division, New York/ 1945.

Instrumentation literature and its uses. Prepared by I.F. Smith under OBI contract with the Library of Congress. Washington, 1952. Átdolgozott kiadása: American Society of Mechanical Engineers, New York.

Guide to instrumentation literature. Ed. W.G. Brombacher, J.F. Smith and L.M. Van der Pyl. Washington, United States Department of Commerce, National Bureau of Standards, 1955. IV, 156 p. /NBS Circular 567/.

Electronic engineering master index: subject index to the contents of electronic and allied engineering publications throughout the world. Electronics Research Publishing Co. New York. 1935-1945 edition, 205 p.; 1925-1945 ed. 320 p.; 1946 ed. 202 p.; 1947-1948 ed. 339 p.; 1949 ed. 296 p.

/A tőkés és szocialista országokban megjelent legfontosabb elektronikai könyvek és kb 500 folyóirat válogatott szakkikkeitnek annotált bibliográfiája/.

Bibliography and abstracts on electrical contacts 1835-1951. Prepared by American Society for Testing Materials... Philadelphia, ASTM, 1952. 257 p.

Bibliography and abstracts on electrical contacts 1952 and 1953: Supplements to the Bibliography... Philadelphia, ASTM, 1953. 74 p.

Instruments library. "Instruments" 19, 1946 p. 552-571: /List by subjects of books and reports in library of Instruments Publishing Co. Pittsburgh/

Australian Society of Instrument Technology, Australian instruments index, 1947, Melbourne, III, 60 p.

Referálólapok

A hazai és külföldi szakirodalmat a műszergyár-

- 5/ A NBS kezdeményező szerepét és az OBI munkásságát részletesen ismerteti: Wildhack, W.A.; Stern, J.; Smith, J.: "Documentation in Instrumentation". American Documentation, 1954. p. 223-237 és Gomory, R.E.: "An instrumentation reference center". Research Reviews, 1955. jul. p. 9-13!

tásban érdekelt minden kutatónak, tervezőnek és üzemi szakembernek ismernie kell. A szakmájába vágó kb. 250-300 külföldi folyóirat közül Magyarországra kerekén 100 jár rendszeresen, 13 országból, 8 féle nyelven. Természetesen egyetlen kutató sem képes arra, hogy saját maga ekkora mennyiségű szakirodalmat rendszeresen áttekintsen.

Az OMK referáló lapjainak és figyelőkarton szolgáltatának munkatársai /több mint 300 szakember, külső munkatárs/ elvégzik helyette ezt a munkát. A bennünket legközelebből érintő "Fizika, Mérés- és Műszertechnika, Automatika" számára pl. /amely egyike a 13 ágazati Műszaki Lapszemlének/ 27 szakmérnök külső munkatárs olvassa el a referálandó 85-90 folyóiratot, válogatja ki a magyar műszerkutatást és -gyártást leginkább érdeklő cikkeket, és készít róluk, minden hónapban, 350-400 darab, 6-8 soros, a tárgyat jelző referátumot, illetve 10-20 soros részletező ismertetést. Ezek teljes számban megjelennek a figyelő-kartonokon. A referálólap azonban ezekből csak 260-280 válogatott, referátumot közöl havonta.

Ha ehhez még hozzávesszük, hogy minden számban 30-40 fontos, új külföldi szakkönyvre is felhívják a figyelmet, egyre növekvő mértékben ismertetik a külföldi kutatási jelentéseket, kongresszusi beszámolókat, szabványokat, /bizonyos nyelvterületekről/ a szabadalmakat és a figyelő-kartonokon a magyar műszaki folyóiratokban megjelent tanulmányok címleírását is közreadják, akkor némileg fogalmunk lesz az OMK műszeripari dokumentációs munkájáról.

Az OMK referáló szolgáltatásai és egyre szaporodó információs kiadványain kívül a KGM Műszaki Dokumentációs csoport, illetve KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalat által kiadott és többéves gyakorlat tapasztalataival szerkesztett "Kohó- és Gépipari Szakirodalmi Tájékoztató" is nagymértékben hozzájárul a tárcához tartozó kutatóintézetek és termelő vállalatok dokumentációs igényének kielégítéséhez. Havonta kiadott 80-100 oldalas kötetei a legfrissebb hazai és külföldi szakirodalmi dokumentumokból közölnek ismertetést s külön műszeripari rovatuk is van.

A specializálódás egyre fokozódó igényének teljesebb kielégítése, az erők koncentrálása és a gazdaságtalan párhuzamosság elhárítása érdekében a KGM Műszaki Információs és Fordító Vállalat az OMK-val együttesen nemrég javaslatot nyújtott be a KGM-hez a központi és alközponti referáló tevékenység egyesítésére, oly módon, hogy a "Gépészet" c. Műszaki Lapszemle kettős terjedelemben jelenne meg, és ennek szerkesztését közösen látnák el.

Amint más iparágakban, a KGM Műszeripari Igazgatósága alá tartozó intézmények között is, vállalati szinten, több helyen

kialakult, vagy kialakulóban van a rendszeres, dokumentációs feltáró és közreadó tevékenység. Ez azonban mindenütt a speciális, helyi szükségleteket tartja szem előtt, és - a későbbi fejlődés során is - legfeljebb az iparági csoporton belül jelentkező, közös dokumentációs igények együttes munkával történő kielégítését célozza.

A Szovjetunióban megjelenő Referatívnyj Zsurnal-ok közül mérés- és műszerteknikai, automatikai vonatkozású tájékoztatót főként az alábbi sorozatok tartalmaznak: Avtomatika i radio-elektronika, Mechanika, Elektrotehnika, Metallurgija /mérő- és szabályozó műszerek, a fémkohászati folyamatok automatizálása, kutatási módszerek, laboratóriumi felszerelés, korrózió elleni védelem/, Masinosztroenie /gépipari mérések/.

Teljes tájékoztatást nyújtó dokumentációs kiadvány a VINITI által hetenként megjelentetett referáló lap, az Ekszpressz Informacija c. sorozat, amely mintegy félszáz szakágazati bontásban, a válogatott szakirodalmi anyagot úgy dolgozza fel, hogy az az eredeti közlemény minden lényeges mondanivalóját magában foglalja. A mérés- és műszerteknika, automata, elektronika területén főként az alábbi sorozatokban találhatunk közvetlenül felhasználható dokumentációt: Műszerek és ipari automatikai elemek, Műszerek és vizsgáló padok, Vizsgáló műszerek és padok, A műszergyártás technológiája, Ellenőrző méréstechnika, Rádiótechnika és elektronika.

Műszeripari szempontból is fontos referáló lap az NDK-ban kiadott Technisches Zentralblatt Elektrotechnik c. sorozata /villamos mérő- és vizsgáló műszerek, elektronika, elektrobiológiai és villamos gyógyászati eszközök, villamos híradástechnika stb./; gyors-tájékoztatás c. mellékletével és nemzetközi szabadalmi tájékoztatójával. A Londonban megjelenő havi referáló folyóiratok, a nagymultu Science Abstracts, Section B., Electrical Engineering Abstracts /elektromos, elektronikus mérések, műszerek./ /64 évf./, amely 10-20 soros informatív referátumokat közöl a tőkés és szocialista országok folyóirataiból. Mérés- és műszerteknikai referáló lap az Instrument Abstracts /16 évf./, amely főként az angol és német nyelven kiadott fontosabb műszaki folyóiratok cikkeit annotálja néhány sorban, szigorú válogatással.

A magyar központi és alközponti műszaki dokumentációs szolgáltatások akkor érik el céljukat, ha a műszaki könyvtárosok és dokumentalisták ezt tudatosítani fogják azokban a mérnökökben és technikusokban is, akiknek eddig még nem volt alkalmuk ennek közvetlen tapasztalatból való megismerésére. Addig is a dokumentációs szolgáltatásokat olyan példányszámban kell az egyes osztályok részére fogyóeszközként beszerezni és egyenesen odairányítani, amennyi szükséges és elégséges az érdekeltek tájékoztatás iránti igényének felkelté-

sére. /A MIKI-ben a "Fizika, Mérés- és Műszertechnika, Automatika" lapszemlét minden osztály-, illetve témavezető megkapja./

III. A műszeripari tájékoztatás intézményei

Szakkönyvtárak

A szakmai tájékoztató intézmények között elsősorban az országos szakkönyvtárakat és azokat a tudományos vagy egyetemi jellegű könyvtárakat kell megemlíteni, amelyek nagyobb műszaki, illetve műszeripari szakirodalommal rendelkeznek.

Az OMK fejlett tájékoztatási és bibliográfiai munkásságáról már szólottunk a szakkönyvtárak és referálólapok ismertetése során. Említendő még, hogy az OMK a központi fordításnyilvántartáson kívül, Központi Katalógust készít a műszaki folyóiratokról is.

A műszeripart közelről érdeklő új szakirodalmi anyag található a Magyar Tudományos Akadémia Központi Könyvtárában, valamint az Akadémiához tartozó több tudományos kutatóintézet szakkönyvtárában: Automatika Kutatócsoport; Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet; Központi Fizikai Kutatóintézet; Központi Kémiai Kutatóintézet; Műszaki Fizikai Kutatóintézet; Fizikai-Kémiai Mérések Osztálya; Műszerügyi szolgálat; Kutatási Eszközök Kivitelező V. Saját céljaira szinte valamennyi tervez, készít, készített műszereket. A Műszerügyi szolgálat prototípusgyűjteménye, könyv, folyóirat- és prospektustára elméleti és gyakorlati tájékoztatást nyújthat az ipárnak. A KUTESZ négy nyelvű illusztrált "Gyártmánykatalógusa" /Bp. KUTESZ, 1961. 120 p./ fontos segédlet az intézetek vezetői és illetékes dolgozói részére.

A szakegyetemek közül a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában, valamint a műszergyártást és műszertechnikát előadó tanszékek és a kialakuló műszertanszék könyvtáraiban és a miskolci Nehézipari Egyetem bányászati és kohászati szakkönyvtárában /automatika/ van jelentős szakirodalmi anyag.

A Műszeripari Igazgatósághoz jelenleg 2 kutatóintézet és 23 vállalat tartozik. Mindeniknek van saját könyvtára. Az iparág termelési hálózati szakkönyvtárai közül a legnagyobb közel 6000 könyvet foglal magában, a legkisebb nem egészen 300 kötetet, így ha csak a kötetek számát nézzük, valamennyi kis könyvtárnak számítana, ha nem vennénk tekintetbe azt, hogy egy 8-10

ezer kötetes állomány már megközelítően teljes, a kor igényét kielégítő gyűjteménye a műszer-szakirodalomnak. Az iparágához tartozó 25 szakkönyvtár együttesen 36 447 szakkönyvet és 5802 kötet szakfolyóiratot tartalmaz, ami - a könyvtárak állandó, korszerű fejlesztése és az iparági könyvtárközi kölcsönzés nagyméretű megvalósítása esetén - az iparágához tartozó valamennyi vállalatnak és intézetnek megadja a lehetőséget arra, hogy e szűkebb hálózaton belül is hozzáférőlegesen teljes dokumentációt találjon.

Az alábbiakban megkíséreljük néhány adattal jellemezni az iparágához tartozó könyvtárakat. Az 1.sz. és 2.sz. Táblázatokban a könnyebb áttekintés érdekében állományuk nagysága szerint két csoportra osztva, külön mutatjuk be a nagyobb állománnyal /1001-6000 kötettel/ és a kisebb állománnyal /200-1000 kötettel/ rendelkező könyvtárakat. A sorrendet a könyvek és folyóiratok összesített kötetszáma alapján állapítottuk meg.

A táblázatok számadatai önmagukért beszélnek. De néhány tétellel valódi értékét csak mérlegelés alapján lehet megállapítani, és több adat /vagy azok hiánya/ magyarázatot igényel.

A felsorolt könyvtárak tulnyomórésze új alapításu, olyan intézethez /vállalathoz/ tartozik, amelyet 1950 körül teremtet meg az országot ipari /és szocialista/ állammá átalakító és megszervező kormányzati akarat. A könyv és folyóiratállomány tehát általában véve mindenütt friss keletű, bár kétségtelenül van benne, több helyen, multból átvett örökség, gyűjtési szenvedélyből fakadó antikváriumai szerzeményezés, ami - tekintettel a műszeripar rohamos fejlődésére - csökkenti értékét. A tapasztalat azt mutatja, hogy különösen kutatóintézeti szinten az 1955 előtti mérés- és műszertechnikai, automatikai, híradástechnikai és elektronikai művek jelentékeny része már nem felel meg a beszerzéskor tekintetbe vett célnak. Az iparági könyvtári anyagnak a korszerűség követelményei szerint történő átválogatása és az állományból kivett művek célszerű elosztása nemcsak a fölöslegtől való tehermentesítést jelenti, de sok helyen a szükséges, ma már kifogyott művek ujráradását is fogja eredményezni.

A szabványokra, szabadalmakra vonatkozó adatok helyenkénti hiányát az magyarázza, hogy ezeket számos üzemben nem a könyvtár, hanem külön szabványügyi, szabadalomügyi megbízott /szabványügyi csoport stb./ kezeli.

A fordítási adatok elmaradásából nem szabad minden esetben feltételeznünk, hogy a vállalat semmit sem szerzett be az iparilag fejlettebb külföldi országok szakfolyóirataiban megjelent és a hazai referáló lapok által ajánlott, új gyártási eljárásokat, korszerűbb technológiai megoldásokat ismertető tanulmányok magyar fordításaiból, s nem lehet minden esetben

1. sz. T Á B L Á 2 A T
 Legnagyobb állománytal rendelkező / 1951-6002 kotebbi 4116/
 tudományterületi szakkönyvtárak

Vállalat	Á l l o m á n y										Saját dokumentáció			Könyvtára
	Könyv	Föld- rajz	Építési terület	Forr.	Építési terület	Egyéb	Össze- sen	Reál- terület	Szak.	Refor- máció	Cifor- díjak	Forr- díjak	Számfoglalás összeírás	
1. Műszeripari Kutató- intézet	5821	2215	431	1019	11541	1552	22378	van	van	-	1450	168	4 x	
2. Elektronikus Mérő- szervek Gyára	4550	934	-	-	-	-	5484	van	van	-	-	-	1 -	
3. Műszeripari Művek	2747	76	-	-	-	-	2823	van	van	-	-	-	1 -	
4. Ganz Árammérőgyár	2456	317	-	403	270	-	3446	van	van	-	325	-	1 x, 1 -	
5. Mechanikai Mérőszervek Gyára	2344	211	-	-	-	-	2555	van	van	-	-	-	1 -	
6. Elektronikus Mérőszervek Gyára	2066	141	69	160	-	-	2435	van	-	-	-	-	2 -	
7. Geofizikai Mérőszervek Gyára	1576	360	1518	25	-	-	3479	-	-	-	-	-	1 -	
8. Laboratóriumi Felszer- elések Gyára	1650	50	-	-	-	-	1700	-	-	-	-	-	1 x	
9. Mérőtechnikai Közpon- ti Kutatólaboratórium	1360	321	166	222	527	372	2968	van	van	-	-	-	1 x	
10. Medisor Röntgen Művek	1462	198	-	-	-	-	1660	-	van	-	-	-	1 -	
11. Mérőgyár	1352	49	53	83	9	144	1639	van	van	-	-	1426	1 -	
12. Műszertechnikai Vállal- at	1200	42	-	-	-	-	1242	-	-	-	-	-	1 -	
13. Kontakta Vill. Szere- lési Anyagok Gyára	987	192	-	-	-	-	1179	van	van	-	-	-	1 -	
14. Budapesti Orvosi Műszergyár	1016	74	-	-	-	-	1090	-	-	-	-	-	1 -	
15. Kalibergyár	1001	43	36	12	-	-	1092	van	-	-	-	-	1 -	
Ceszeesen	31588	5223	2272	1923	12346	1868	59220	10	9	-	1175	1594	x 7 - 13	

2. sz. T Á B L Á Z A T
Kisebb állományal rendelkező / 200-1000 kötettől álló/
műszeriparági szakkönyvtárak

Vállalat	Á l l o m á s y							Katalógus		Saját dokumentáció		Könyvtárhoz
	Könyv	Folyó- írat	Szabadal- Szabvány	Ford.	Proe- pektus	Egyéb	Gesza- son	Betu- rendes	Szak-	Referá- tum db	Clasfor- dítás db	
1. Anyagvizsgáló készülékek Gyára	804	155	118	6	-	14	1097	van	van	-	-	-
2. Hegesztőkészülékek Gyára	766	36	-	-	-	-	832	van	van	-	-	-
3. Órágyár	621	114	18	3	-	-	756	-	-	12	-	-
4. Irodagép és Finomsze- nák	601	-	5301	5	-	-	5307	-	-	-	-	-
5. Kórházi Berendezések Gyára	492	32	993	14	698	-	2219	-	van	-	-	2 -
6. Kozlekedési Műszerek Gyára	412	35	1130	-	-	-	1577	van	-	-	-	-
7. Fogorvosi Műszergyár	406	27	809	2	389	-	1723	van	van	-	-	-
8. Debreceni Orvosi Műszer- gyár	344	6	-	-	-	-	350	-	-	-	-	8 -
9. Szemüvegkeretgyár	284	21	33	6	137	15	466	-	van	-	-	128
10. Tűszádelési Berendezések Gyára	129	153	-	-	-	-	262	-	-	-	-	-
Összesen:	4859	579	8492	36	1134	29	15179			12	-	108
												10 -

arra következtetnünk, hogy a vállalat a külföldön bevált módszereket az eredeti szöveg alapján valósította meg, és így nem volt szüksége a fordítás vagy fordításmásolat megrendelésére. A fordítási adatok hiánya /amint ezt a fordítások tárgyalásánál láttuk/ az esetek többségében a fordítások nyilván tartásában és megőrzésében tapasztalható lazaságokra vezethető vissza.

A szakemberek ma már világszerte ismerik a gyártmányismertető katalógusokban, prospektus-gyűjteményekben fellelhető információk rendkívüli fontosságát. A két táblázatban felsorolt 25 szakkönyvtár közül mégis mindössze hét könyvtárral kapcsolatban találunk erre vonatkozó adatokat, de ezek igazi "gyűjtésre" legfeljebb hat esetben mutatnak, és csak öt esetben /a műszeripari szakkönyvtárak 20 %-a/ tanuskodnak jelentékenyebb "gyűjtemény"-ről. A prospektusokra vonatkozó könyvtári adatok hiányát vezető nagy vállalataink esetében, amelyek legtöbbször maguk is megjelentetnek ilyen kiadványokat /EMG, MMG, MM, EKM, GKG stb./ megmagyarázhatja az a körülmény, hogy ott a vállalati kiadványokat külön megbízott vagy a főmérnök kezeli, beszerzésükről, körözésükről ezek gondoskodnak, és az ilyen kiadványok egyáltalán nem jutnak el a könyvtárba, e tény helyességét azonban kétségbe kell vonnunk.

Súlyos hiányosság az is, hogy egyik fontos vállalatunknak egyáltalán nincs könyvtárosa, aki a 350 kötetes könyvtárral járó feladatokat, akár csak mellékfoglalkozásként ellátná, és a vállalat szakembereinek korszerű dokumentáció iránt való igényét kielégíthetné vagy felkelthetné. Több olyan jelentős vállalat van, ahol 600, 700, 1000, 1200 könyvet kezel egy mellékfoglalkozású könyvtáros, vagy 1700 kötet könyvet és folyóiratot egy főfoglalkozású, de munkájában egyik sem támaszkodik betűrendes vagy szakkatalógusra. Kiemelkedő saját dokumentációs munka egy vállalatnál folyik /1426 oldal/, amit talán a mellékfoglalkozású könyvtáros végez; két más vállalatnál is van sürgős esetben házi fordítás és - hogy a külföldi szakfolyóiratok tartalomjegyzéke mindenki számára érthetővé váljék - rendszeres címfordítás is /évente 300-1500 db/.

A 25 szakkönyvtár közül 20-ban/ tehát az iparág könyvtárainak 80 %-ában/ mellékfoglalkozású könyvtáros látja el a könyvtárosi és dokumentációs teendőket /adatok hiányában nem tudjuk, heti hány órában és mely időponttól kezdve/. Szakmai ismereteiket az OMK-ban, illetve a KGM Hálózati Alközpontban letett minimum vizsga tanúsítja. Szociális helyzetük alapos megvizsgálása és a társadalmi munkás, vizsgát tett műszaki könyvtárosok részére megfelelő juttatások biztosítása annál fontosabb, mivel a második ötéves terv műszeripari célkitűzései az iparág minden könyvtárosától több új és nehéz feladat megoldását követelik.

Dokumentációs
és informáci-
ós intézmények

A külföldön kiadott összefoglaló műszerbibliográfiákról szólva említettük, hogy az Egyesült Államok Szabványügyi Hivatala 1950 körül egy műszerügyi alapszervezetet létesített /Office of Basic Instrumentation/, hogy a mérési módszerek kutatását és a tudományos műszerek tökéletesítését célzó munkát egybekapcsolja, és összehangolja a hivatalos tengerészeti, légügyi kutatóintézetek és az Atomenergiái Bizottság rokontevékenységeivel. Az új szervezet munkaprogramját három cél irányította: 1. a műszer-kutatás és -fejlesztés; 2. a műszer-tervezés, -gyártás és -felhasználás különböző területeinek kritikai áttekintése, a műszerkutatások megtervezése és koordinálása érdekében és a tanulságoknak a szakirodalomban való ismertetése céljából; 3. a műszerügyi problémák megtárgyalása a kormány megbízottaival és a műszereket szállító vállalatokkal.^{6/}

A sokrétű feladat megoldásához első lépésként hatalmas dokumentációs munkát kellett elvégezni, hogy világosan lássák a problémákat. A világszerte megjelenő mintegy félezer, műszerekkel foglalkozó kiadvány évente már ekkor 10-20 ezer tanulmányt közölt, sokezer volt a műszerfajták és több százezer a műszerváltozatok száma. A gyűjtő, feltáró, rendszerező és bibliográfiai tevékenység egyik első terméke volt a "Szakbibliográfiák" sorában ismertetett kiadvány, és egyik további eredménye az a saját rendszerű, hatalmas dokumentációs bázis, melynek gépesített berendezése évente sok százezer dokumentum elraktározását és gyors feltárását teszi lehetővé.

A National Bureau of Standards /1901/ kiadványai közül a mi szempontunkból különösen fontos a "Journal of Research of the NBS C Engineering and Instrumentation" /vol. 5 C. 4x/.

Magyarországon a fentiekhez hasonló /természetesen jóval kisebb méretű/ műszerügyi tevékenység több intézmény munkájából tevődik össze. A tudományos és alkalmazott kutatást legfelsőbb szinten a Magyar Tudományos Akadémia irányítja. Ennek Ipargazdasági Bizottsága a szakminisztériumokkal összhangban, felhasználva a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének javaslatait, az Országos Tervhivattal együtt kidolgozza a közeli és távlati országos kutatási terveket, amelyek gyakorlati megvalósításáról az Akadémia, illetve a szakminisztériumok gondoskodnak.

^{6/} Wildhack, W.A.; Stern, J.; Smith, J.: i.m.: p. 223-226.

A műszerkutatásnak és -gyártásnak a népgazdaság igényeivel való összehangolásában, az ebből következő feladatok megismerésében és feldolgozásában, az állami szervek mellett, a tíz éve alakult Méréstechnikai és Automatizálási Tudományos Egyesület /MATE/ végez az amerikai OBI-hez több tekintetben hasonló munkát. Mint társadalmi fórum résztvesz a műszeriparunk gyors továbbfejlesztéséből előálló problémák megoldásában; kapcsolatot teremt a tudományos munkatársak, a műszergyártó és műszerfelhasználó szervezetek, vállalatok között; jelentős kezdeményező szerepet tölt be a méréstechnikai nemzetközi együttműködés terén /IMEKO/; aktívai bekapcsolódnak a mérés-technika és az automatika kérdéseivel foglalkozó más nemzetközi konferenciák és szervezetek munkájába is. Hivatalos közlönye az Egyesület szerkesztésében megjelenő "Mérés és Automatika" /1961. IX. évf./.

A prototípusok kidolgozását több, a Magyar Tudományos Akadémia, illetve a különböző ipari minisztériumok felügyeleti körébe tartozó, tudományos és ipari kutatóintézet végzi. A gyártás is több minisztérium területén oszlik meg. A Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszeripari Igazgatóságának felügyelete alatt 2 kutatóintézet /Műszeripari Kutatóintézet és Méréstechnikai Központi Kutató Laboratórium/ és 23 ilyen vállalat működik /lásd az 1. és 2.sz. táblázatokat/, közöttük olyan magasszintűre új üzemek is, mint pl. az Elektronikus Mérőműszerek Gyára, a Mechanikai Mérőműszerek Gyára vagy a világviszonylatban is elismert geofizikai és nukleáris műszereket előállító Geofizikai Mérőműszerek Gyára. Valamennyinek van saját műszaki könyvtára, többnek külön dokumentációs szervezete is.

Először rendeltetése szerint kereskedelmi szerv, de egyben fontos információs intézmény is a Műszer- és Irodagépértékesítő Vállalat, amely műszertermében /Bp. VI., Népköztársaság utja 6.sz./ állandó műszerbemutatót rendez, és méréstechnikai, műszerezési kérdésekben szaksterű felvilágosítást nyújt. Időszakos kiadványa a "MIGÉRT Műszertájékoztatója" rendszeresen ismerteti az új magyar és nálunk kiállított külföldi műszereket.

Külföldön általában a műszeriparral kapcsolatos dokumentációt is a tudományos és műszaki nemzeti tájékoztató központok végzik, de sok helyen, pl. a Szovjetunióban a kutatóintézetek és egyéb tudományos intézmények egész sora foglalkozik idevágó kérdésekkel.

A műszerből indultunk ki, egy pillantást vetettünk hivatásukra az emberi munkában, a tudományban, termelésben; láttuk a műszeripar fontosságát népgazdaságunkban és a második ötéves tervben. Logikailag is eljutottunk a következtetésre, amit a

párt és a kormány kezdettől fogva hirdet: a terv megvalósításához fel kell használnunk a korszerű külföldi szakirodalomban feltárt műszaki eredményeket. Sorra vettük a műszeripari ismereteket közvetítő dokumentumokat, megvizsgáltuk a szakirodalmi tájékoztatás forrásait, megismertük jelentősebb intézményeit, szélesebb körben és az iparágon belül. Igyekeztünk megvilágítani a legfontosabb problémákat, amelyeket minden műszaki könyvtárosnak ismernie kell és meg is kell oldania.

Győre, P.-Molnos, L.: Sources of documentation and information in the instrument industry.

The second five year plan sets tremendous tasks for the Hungarian instrument industry to perform, imposing the necessity of making use to the full of the pertinent technical literature. The object of the present paper is to review in detail such technical documents, primary and secondary, as can not be dispensed with in the information service covering the instrument industry. In the field of primary technical literature the following kinds of publications are dealt with: books, periodicals, reports of researches, congressional proceedings; dissertations, documents resulting from international cooperation; innovations, patents, standards, prospectus; trade catalogues, and translations. Each kind of publication is illustrated by way of adequate instances and the sources most widely used in the range of the particular publication are also pointed out.

As for the secondary documents, in the first place Hungarian and foreign technical bibliographies, catalogues and lists of books are dealt with, listing all the publications of paramount importance from the point of view of information. A survey is also given on the Hungarian and foreign abstracting journals which are indispensable for the instrument industry.

The paper also expounds on the institutions of information in the instrument industry, such as the centres of technical documentation and information and the technical libraries. Apart from the institutes of documentation for the instrument industry in Hungary and abroad, it dwells on the present day state of technical libraries of the Hungarian instrument-making undertakings /with two tables for illustration added./ Starting from the evaluation of the tabulated data, characteristic features as well as deficiencies in the working of special libraries are pointed out and finally the ways for future development are hinted at.